

58

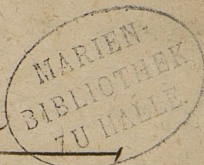
7C1858

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18

Io. Petri Milleri
Rectoris Gymnas. Hall.
et aliorum

Programmata

1. Gaden, progr. inaugurale, de rhetore Eumenio
2. ej. oratio inaug. de boni scholae rectoris officio
3. Milleri oratio aditialis, de efingendis ad Divinitatis exem-
plar in schola juvenum animis.
4. ——— progr. de singulari Dei circa scholas providentia
5. ——— ——— quaestionum scholasticarum problema I.
6. ——— ——— *Das ist ein neu in die jähre Ansehens der Evangelist Lu,
Herrschau Gymnas. zu Halle.*
7. ——— ——— *Pacta saecularia et pacem religiosa in, quam Deus
ecclesiae suae evangelicae 1555. indulgentissime dedit.*
8. ——— ——— de Cathana telluris nostrae ruina.
9. ——— ——— quaestione scholasticarum problema II.
10. ——— ——— de divina providentia futura mortalibus fata
sapientissime occultante.
11. ——— ——— quaestionum scholasticarum problema III.
12. ——— ——— quaestionum scholasticarum problema III. sive
bellum grammaticale.
13. ——— ——— de historia litteraria
14. ——— ——— de monachate motuum heroicorum
15. ——— ——— de religione ordinis custode
16. ——— ——— de schola sancta
17. ——— ——— de concitandis ad omne decus juvenilibus studiis
18. 26. ——— ——— *die Hs. l. der Magdalen in G. Absurdhingen.*

nas.

ni-

es.

itis

lhen

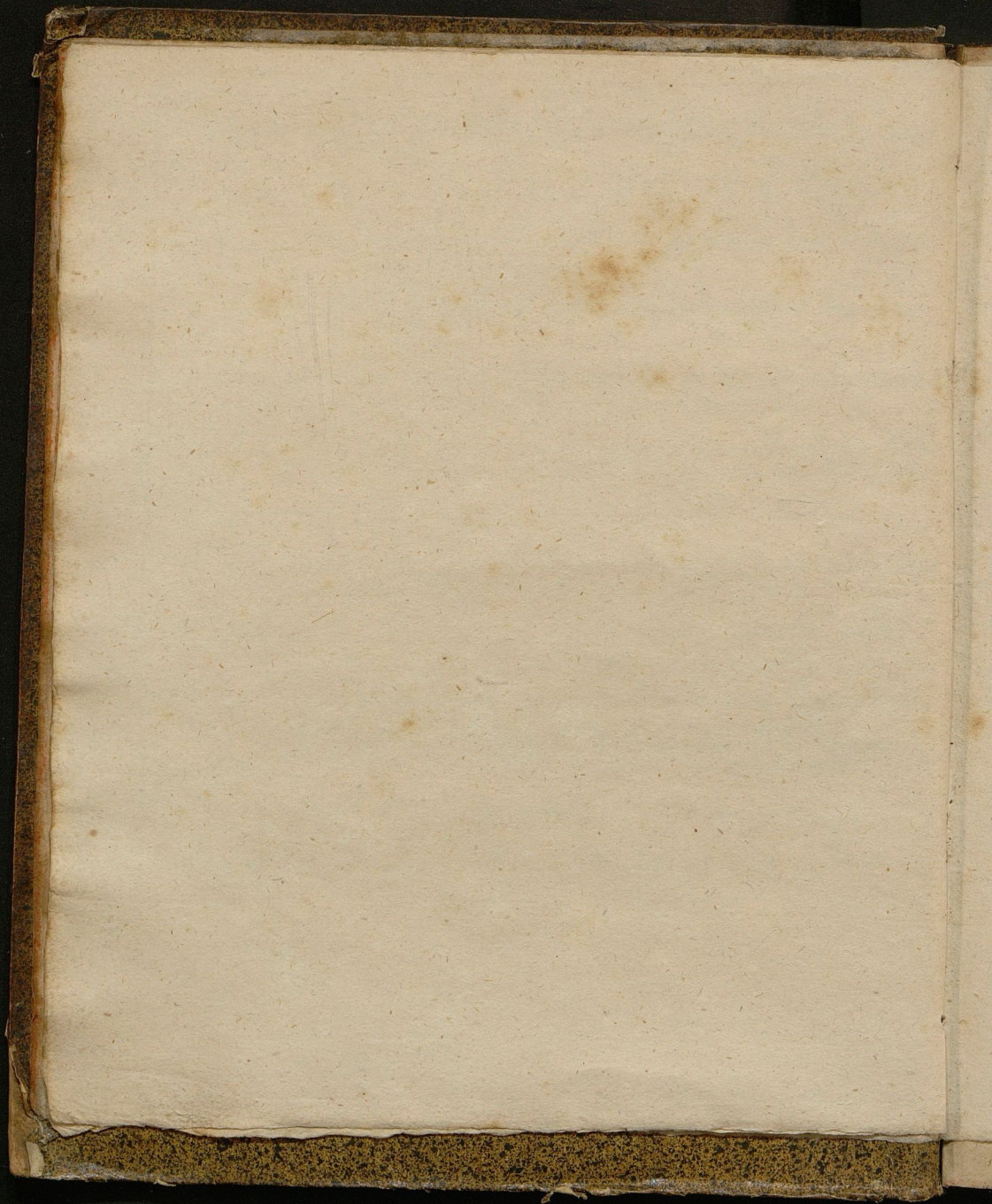
g.

n

s

a,

1.

Q. D. B. V.

7

RECTOREM
GYMNASII

D. X XVI. AVGVSTI

HORA IX. MATVTINA

PUBLICIS ORATIONIBVS
RITE INAUGVRANDVM

SENATVS CIVITATIS
HALLENSIS

INDICIT

VTQVE

MVSARVM PATRONI

ET

FAVTORES LITTERARVM

ACTVI HVIC

BENEVOLE INTERESSE

VELINT

PERHVMANITER INVITAT,

INTERPRETE

MATTHIA FRIDERICO GADEN

SCABINATVS IN DVCATV MAGDEBVRGICO ADSESSORE,
CIVITATIS SYNDICO ET GYMNASII SCHOLARCHA.

HALLAE MAGDEBVRGICAE,

PRELO IO. CHRISTIANI HENDELI, ACAD. TYPOGR.

RECTOREM

GYMNASII

PERMISSE

SENATUS CIVITATIS

HALLENSIS

MYSARVM PATRONVM

PATRONVM LIBERARVM

ACADEMIE

DE

LIBERARVM

MATTHIA FRIDERICO GADEN

PROFESSORI IN REGIA ACADEMIA

IN REGIA ACADEMIA

Q. B. V.

§. I.

I tueri accepta partaque virtus non minor est quam quærere; scholas quoque a maioribus traditas seruare, quoad eius fieri potest, integras, decet quemque æquum iustumque rei publicæ æstimatorem. Nullo non tempore fuere principes litterarumque patroni, qui magnam gloriæ suæ partem in eo posuere, vt bonarum artium domicilia conderent, conditas exornarent atque dotarent, æuo aut casu dirutas restaurarent.

Inter multos vnum iam Constantium Cæsarem producere liceat: cuius laudes ac merita in rem litterariam Eumenius Rhetor, in panegyrico pro restaurandis patriæ suæ scholis dicto *a*), commemorat. Digna est quæ legatur oratio: tum ob stili, quo exarata est, concinnitatem; tum ob rei argumentique, quod pertractat, vberitatem.

Schola ciuitatis nostræ restauranda, Augustissimi regis nostri in eandem beneficentia, rectoris denique eidem præficiendi inauguratio, quandam mihi videntur innuere similitudinem cum isto Eumenii argumento: iccirco diutius paulo inharebo huic orationi; nonnulla, ad illustrationem eiusdem, vt opinor, facientia, præfaturus.

§. II.

Vixit Eumenius seculo tercio exeunte & ineunte quarto; Græcia, quod ad maiores eius, oriundus: quippe auum hominem Athenis ortum, Romæ diu celebrem, dicit; qui maior octogenario in scholis istis restaurandis docuerit *b*). Functus hic noster est in palatio Cæsaris

A 2

Con-

a) Est inter XII. panegyricos vett. a Christoph. Cellario recensitos, tertius.

b) panegyrr. cit. c. XVII, 3.

IIII

Constantii munere *Magistri sacra memoria*. Quod quale fuerit, ipse his verbis describit: „Cæsar mediocre quidem pro ingenio meo naturaque vocem, cælestia tamen verba & diuina sensa principum prolocutam, ab arcanis sacrorum penetralium ad priuata Musarum adyta transtulit, c). Cellarius ita interpretatur: „munus magistri memoriæ erat, adnotationes omnes dictare & emittere: & precibus respondere. „Henricus Valesius ad Ammian. Marcell. lib. XXIX. addit: „est autem dictator, qui ad memoriam dictat, qui & ἀντιγραφεὺς grace dicitur. „Et Iacobus de la Baune hæc habet: „sacræ memoriæ magistri, qui & memoriales dicebantur, præerant libellis & epistolis, & peragendis, implendis, signandisque rescriptis & responsis sacris, id est, principalibus, d). Hoc amplissimum, quod in Cæsaris aula obiit, munus, commutauit Eumenius, Cæsare ita volente, cum munere Oratoris, in scholis Mænianis ipsi demandato: saluo tamen pristinae dignitatis honore e), auctoque & geminato priori salario in sexcena millia nummum f), hoc est, prout Iac. de la Baune calculum ponit, 26250. libras Francicas. Quum vero Rhetoris nostri patria perditissimorum hominum ac grassatorum proteruia esset deuastata, vrbes excisæ, depopulati agri, Musæ ex sedibus suis deturbatæ: Cæsar Constantius urbem Rhetoris patriam templaque restaurari, inprimis vero liberalium artium cultores in pristinas suas possessiones ac iura restitui voluit; nullis impensis, nec, si res poscat, vel toti ærario parsurus g). Quid vero Eumenius noster? Ille, insigni pietate vir, ad leuandos sumtus publicos, & ipse vsum sexcenorum illorum sestertium patriæ delegauit, addixit h): ductus religione erga Musarum sacra, tum communi, tum singulari ex grata recollectione maiorum suorum i), qui in cathedra mæniana, dum viuerent, tanta cum laude steterunt.

§. III.

Mænianas vero scholas hæc cur adpellauerit Eumenius, ipse nulas, alii alias adferunt rationes: vel a Mænio quodam, huius scholæ prouincialis auctore k), vel ab ædificii forma, nomen deriuantes. Indigitarè posterius videtur ipse Rhetor, dum plures Mæniana ista habuisse porticus refert l). Menii cuiusdam mentionem facit Horatius m).

Com-

c) l. c. c. VI, 2.

d) in notis ad paneg. cit.

e) l. c. c. XV, 4.

f) c. XI, 2.

g) c. V, 1.

h) c. XVI, 3.

i) c. XVII, 2.

k) Pighii Hercules prodicibus pag. 7.

l) paneg. cit. cap. XX, 2.

m) Satyr. l. 1. Ecloga III. it. Epist. XV, l. 1.

Commentatoris ibi hæc sunt: „Hic fertur domo sua, quam ad forum
 „habebat, diuendita, vnam columnam sibi excepisse, vnde gladiatores
 „spectaret, quæ ab eo columna Mænia nominabatur, n). Menium ve-
 ro columnæ, cuius sibi ius exceperat, podium imposuisse, apud Fabrum
 legimus o). Sed illustrant magis quæ habet Alexander ab Alexandro.
 Mænianum seu Menianum dici proiectum protentumque spatium ultra
 ædes tignis porrectis, nullo munimento fultum ab imo, ambulandi
 prospiciendique caussa, a Caio Menio Crassi collega, vnde nomen mu-
 tuarit, inuentum. Quum enim C. Menius, Catone & Flacco consulibus,
 domum venderet, vt ibi basilica exstrueretur, ius vnius columnæ, supra
 quam tectum proliceret & tigna immitteret, sibi excepisse refert, quo
 superiora latius paterent & posteri prospectarent. Huius generis ædi-
 ficia inde Mæniana dicta: hodieque, inquit Alexander, id nomen obti-
 nuit p). Haud itaque est obscurum scholas istas, de quibus agit Rhe-
 tor, habuisse eius generis *ἔξωσός*. Quæ si admittimus, & nominis ra-
 tio, & Mænianorum Eumenii forma, manifesta erit q).

§. III.

In huius itaque recensiti illustris facti, & ad posteros prædendæ
 memoriæ testimonium, quum Rhetor orationem, quam diximus, ha-
 buisset, ac Casarem suum dignis laudibus tantum non in cælum tu-
 lisset; multis post retro seculis elapsis, quæri coeptum est: vbinam
 gentium, & quam in vrbe, sita fuerint scholæ istæ Mæniana? Au-
 gustodunum Aeduorum alii, alii Cliuiam in extrema Belgica designant.
 In partes enim hic eunt eruditi. Ansam contentionis dedit Stephanus
 Vinandus Pighius, vir alioqui egregie doctus: vt pote qui in libro, cui
 titulus, *Hercules prodicius*, magna fiducia vindicias pro Cliuia scrip-
 sit, & cuncta, quæ ab Eumenio in citata oratione dicta sunt, huic
 vrbi adsignat; sicque Mæniana in Cliuos transfert. Nec defuere
 qui auctoritatem eiusdem secuti sunt r). Pighio autem se oppo-
 suit Lipsius, adfertor Augustoduni strenuus, rerumque antiqua-
 rum peritissimus. Argumenta Pighii potiora, quibus vitur pro fir-
 manda thesi sua, accessita sunt, I. a vetustate & amplitudine oppidi
 Cliuorum: in cuius rei testimonium antiquum monumentum, priscom
 principum iussu adnotatum, adfert. II. a statu Eumenii iconi-

A 3 ca,

n) editio Cruquii p. 333.
 dier. L. V. cap. XI.

o) in Lexico sub hac voce.

p) genial.

q) confer Panciroll. rer. memorabil. Tit. XX.
 r) conf. lac. Burckhard de linguæ lat. fatis nou. commentar. p. 20. sq.

VI

ca, Cliuiæ adhuc in palatio principum conspicua, quam curate satis delineat, & in illa Eumenium Rhetorem ex indicis certis cognosci auctumat. III. ab epistola Cæsaris Constantii, orationi ad verbum inserta, in qua hæc ipsa reperiantur: „Merentur & Galli nostri, vt eorum liberis, quorum vita in *Augusto cliuiensium* oppido ingenuis artibus eruditur, cet.„ IV. a testimonio Eumenii, qui ciuitatem istam latrocinio *Batavicae rebellionis* obsessam dicat. V. a situ oppidi, quem Eumenius ita describat, vt veluti in tabula depictam *Bataviam* videatur exprimere.

§. V.

Ad primum Pighii argumentum quod attinet, est illud ab oppidi Cliuiæ vetustate & amplitudine desumptum: in cuius rei probationem adducit, *primo* rudera in agro vicino passim adparentia; *deinde* nomen antiquum a cliuis descendens, vnde *Cliui*, latino profus nomine, a nonnullis nuncupetur; *tum* quadratam turrim præaltam latamque, cum arce longe conspicua, quam tradant a C. Iulio Cæsare bello Gallico constructam esse; & *denique* quod in atrio palatii maiore, veterum principum iussu, adnotatum legatur:

ANNO. AB. URBE. DCXCVIII.

C. JULIUS. DICTATOR

HIS. PARTIBUS. SUBACTIS

ARCEM. CLIVENSEM

FUNDAVIT. s)

Rudera, inquit, adfunt, vetustatis testimonia. At vero adsint: testentur amplitudinem, testentur & antiquitatem. Eamne vero, quam cupit ad priora epochæ Christianæ secula, immo his ipsis superiora, reducere? Quot enim urbium rudera, vel amplissima, hac ratione cum Cliuis pugnabunt? Nomen est latinum. Dabimus. Ergone a C. Iulio Cæsare? Turris adhuc exstat, certissimum antiquitatis documentum. Sed quæso, num vrbis ipsius antiquitas inde confirmatur? At vero monumentum adest vetustissimum. Est autem, teste Pighio ipso, veterum principum iussu adnotatum. Ergo non C. Iulii Cæsaris iussu. Nititur tamen illud auctoritate vetustatis. Quæso, quanam? *Vulgi fama, opinione tradita: plures existimant.* Hæc enim ipsius sunt Pighii. Immo vero hæsitat ipse. „Equidem, inquit, vt non profus auctorem vel conditorem primum Cliuii
„castri

s) Hercul, prodic, p. 3.

„castris fuisse, quum ex ipsius commentariis hoc colligere quispiam
 „nequeat, nec ex Tacito, vel alio quouis veterum auctorum, qui res
 „Romanorum eo tempore in Belgica gestas, vel historia complexi sunt,
 „vel scriptis suis attigere: sic etiam omnino recalcitrare opinioni ree-
 „ptæ nolo, nec diffiteri, ob rationes ante dictas, quin Cæsar auctor es-
 „se *potuerit*. r). Liqueat ex his, incertis, hoc primum eius adsertum,
 „niti duntaxat opinionibus.

§. VI.

Alterum quod Pighius pro Eumenio Cliuensi adfert, est eiusdem
 statua, in ipsis Mænianis, quas Cliuensibus adserit, conspicua. Verba
 Pighii hæc sunt: „Respublica Cliuensium *videtur* gratitudinis ergo.
 „posuisse Eumenio statuam iconicam in ipsis Mænianis, eamque tri-
 „pedaneam. Exstat adhuc Cliuæ in palatio principum. Stat in ve-
 „stito sui temporis & vt adparet, vsitato Gallia comata: tunica videli-
 „cet talari tectus, & calcei ex aluta pedem ac talos cingunt, & supra
 „pedem exalti atque fenestrati sunt. Comam in fronte & ceruice de-
 „curtata æqualiter constringit vitta; sicut ventrem latus balteus at-
 „que bullatus: quæ quidem apud veteres vincula quondam honoris ac
 „dignitatis erant insignia. Ipse dextra massam, vel auri vel argenti, in
 „patera positam, praesentare videtur, atque eodem symbolo notatur
 „eius liberalitas & munificentia, qua patriam est prosecutus. Sinistra
 „tenuit ferulam demissam magisterii insigne, ac veluti gubernaculum
 „adolescentiæ u). Effigiem Eumenii ipsam exhibet Teschenmacherus
 „x), cui hæc subscripta sunt:

EUMENIUS RHETOR.

Qui ad præsidem Galliarum oratione panegyrica ha-
 bita, à Romanis Gallicæ iuventuti in augusto Clivorum
 oppido annuo sexc. sext. salario præfectus fuit.

Hic istiusmodi habitu TUNICÆ TALARIS, BAL-
 THEI BULLATI, CALCEORUM FENESTRATORUM,
 COMÆ VITA CONSTRICTÆ, FERULÆ MAGISTERII,
 MASSÆ AURÆ, ERGA DISCIPULOS LIBERALITA-
 TIS INDICIBUS,

In arcis aulæ magni, ubi extat, vrbisque Clivenfis,
 inque

p) l. c. p. 4.

u) l. c. p. 5.

x) in annalibus Cliuensibus part. I. p. 24.

VIII

inque hac portæ mediastinæ renovatæ monumentum exhibetur.

Sub consulatu I. à Ringelbergh conf. 4. procurante G. Rhatio successore.

Quid sentiendum sit de horum antiquitate, lector, effigiem inprimis ipsam contemplans, facile iudicabit. Teschenmacherus de Cliuia vix certi aliquid haberi faterur. „Pighius, ait idem Teschenmacherus, „Eumenii statuam eandem illam esse dicit, quæ adhuc in frontispicio „palatii interioris principum Cliuensium in muro conspicitur, postmodum in porta vrbis mediastina hac forma renouata. Et paulo post: „in illa præterea panegyrica, [Eumenii] Cliuia a magnificis ædificiis, „templis & Capitolio, commendatur, de quibus tamen nullum iam estat vestigium, nisi forte palatium principum Capitolium fuisse maioris, aut cum Pighio dicas, maiorem huius Coloniae partem, a cliuis per „plana, secundum Rheni ripam prolatam fuisse, y). Quis est qui non intelligat ex his omnibus, haud firmo stare talo, Eumenii Rhetoris statuam istam, quæ Cliuiæ conspicitur, esse: quin potius adhuc sub iudice lis sit. Urget Pighius antiquitatis testimonia, in statua conspiciua. Quidsi vero nouitatem potius ista redoleant? Coma enim sic decurtata, bullatus iste Rhetor, tunica ad talos & isti calcei lunati, Lipsio, antiquarum rerum peritissimo, a tam prisco habitu non videntur. Quid, quod? ista, quæ Pighius adfert, insignia, ne quidem Rhetori conuenire, iudicat: quippe balteus militum, vitra sacerdotum, ferula pædagogorum, non istorum qui publice & cum dignitate docebant, fuerit z). Plura de prisco habitu recenset Alexander ab Alexandro, ex instituto hac de re agens, genial. dier. Lib. V. Cap. XIIX.

§. VII.

Tertium Pighii argumentum, quo vitur, est eiusmodi, vt vel hoc vno rem expedire videatur. Constantium quippe Cæsarem, litis iudicem adducit. Is in epistola sua, quam producit Eumenius, oppidum adpellat *Augusto cliuiensium*. Vicit, si, quæ adducit verba, genuina sunt. Verum enim vero errorem irrepsisse in libros, ex quibus tanquam fontibus hausit Pighius, rem paullo curatius inquirens facile deprehendet. Beatus enim Rhenanus in panegyricis his, Frobenii typis excu-

sis

y) l. c.

z) Comment, ad Tacit. Annal. I. III. edit. Plantin. p. 166.

sis Basileæ 1520, expressit atque vulgavit: *Augusto cliuiensium*. Balduinus adserit in veteribus exemplaribus exstitisse: in *Augusto oppido*; tum ad marginem libri additum pro glossemate *Flauiensium*, quod subinde receptum sit in contextum, & quidem mendose in aliquot editionibus, ubi legatur *Cluientium*; quod bona fide retinuit Rhenanus *aa*). Rhenanum igitur secure secutus Pighius, eandem lectionem, ingenio ipsius singulari studioque in Cliuienses Duces fauentem, mordicus defendit. Errorem vero hunc detexit, grauiter fati sed iuste reprehendens Rhenanum refutansque Pighium, Lipsius. „Aliter, inquit, & a „mea mente diu ante illum [Rhenanum] Cuspinianus, [in panegyricis „editis Viennæ CIO IO XIII.] in quo reperies *Augustodunensium oppido* „clare. Vtri credendum magis? ego huic censeam, non solum quia „vir simplicissimæ probitatis, sed magis quia libris probis & vetustis „vsus, [tota editio docet, infinitis partibus illa Rhenani melior, immo „& auctior,] quos alter [Rhenanus] habuisse fateretur nullos, „*bb*). Sic etiam Iac. de la Baune de Rhenani ista editione ita pronunciat: „Hæc „omnium iudicio parum sincera est: ac Rhenanus ipse operis initio „profitetur, se manuscriptis codicibus caruisse, quorum collatione editionem emendaret, „*cc*). Vera igitur genuina & vetus erit lectio *Augustodunensium*, quam Claud. quoque Puteanus cum variis manuscriptis diligenter collatam adprobauit, quamque cum plurimis Cellarius maxime retinuit. Constantii vero Cæsaris epistolam, vtpote vetustatis documentum meritiorumque eiusdem in scholas testimonium, ex Cellarii recensione inserere liber integram; quæ huius est sententiæ.

Merentur & Galli nostri, vt eorum liberis, quorum vita in Augustodunensium oppido ingenuis artibus eruditur, & ipsi adolentes, qui hilari consensu meum [Constantii Cæsaris ex Italia reuertentis] suscipere comitatum, vt eorum indoli consulere cupiamus. Proinde quod aliud præmium his quam illud conferre debemus, quod nec dare potest, nec eripere fortuna? Vnde auditorio huic, quod videtur interitu præceptoris orbatum, te vel potissimum præficere debuimus, cuius eloquentiam & gra-

B

uita-

aa) Iac. de la Baune in notis ad paneg. cit. C. XIV, 1.

bb) Comment. ad

Tacit. annal. loc. cit.

cc) panegg. vet. ad vsum Delphini, Paris,

M. DC. LXXVI. in præfat.

X

uitatem morum, ex actus nostri habemus administratione compertam. Saluo igitur priuilegio dignitatis tuæ hortamur, vt professionem oratoriam repetas, atque in supra dicta ciuitate, quam non ignoras nos ad pristinam gloriam reformare, ad vitæ melioris studium adolescentium excolas mentes, nec putes hoc munere ante partis aliquid tuis honoribus derogari, quum honesta professio ornet potius omnem, quam destruat, dignitatem. Denique etiam salarium te in sexcentis millibus nummum ex reipublicæ viribus consequi volumus; vt intelligas, meritis tuis etiam nostram constituere clementiam. Vale Eumeni carissime nobis *dd*).

§. VIII.

Quartum, quod Pighius obiicit, est Eumenii ipsius testimonium, ciuitatem istam, in qua, pro restaurandis Manianis istius oppidi, hanc habuit orationem, *latrocínio Batanica rebellionis obsessam* dicentis *ec*). Ita iterum Rhenanus, quum alii probatissimos secuti codices, quos inter Cellarius quoque est, non *Batanica* legant sed *Bagaudica*. Ergo nouus hic librorum dissensus. Litem hanc, etiamsi ex autographis aut antiquissimis libris dirimere non possemus, possumus tamen ex fide dignissimorum testimoniis, quomodo recte sit sentiendum, colligere. Scriptores igitur eandem, quam Eumenius enarrat rem, referentes, consulamus. *Grauisissima cladis, latrocínii, rebellionis*, mentionem facit Rhetor. Iam vero rem adeo notabilem scriptorum veterum nullus recensebit? At recensent omnino, & auctores tanti mali nominant. Victor hac de re ita: „Vbi comperit Carini discessu Aelianum Amandumque per Galliam, excita manu agrestium ac *latronum*, quos *Bagaudas* incolæ vocant, populatis late agris, plerasque urbium tentare, *cet. ff*). Eutropius: „Ita rerum Romanarum potitus, [Dionysius,] quum tumultum rusticani in Gallia concitassent, & factio- ni suæ *Bagaudarum* [Metaphras. græca: Βαγαύδα; ita etiam Zosimus l. VI. Cap. II.] nomen imponerent, duces autem haberent Amandum, & Aelianum; ad subigendos eos Maximianum Herculem Cæsarem misit *gg*). Saluanus: „Vocamus *rebelles*, vocamus perditos, quos

dd) edit. Cellar. paneg. III, c. XIV,
ff) de Cæsar. c. 39. §. 17.

ec) paneg. cit. c. IV, 1.
gg) l. IX. Cap. XIII, 4.

„esse

esse compulsum criminosos. Quibus enim aliis rebus *Bagaudæ* facti sunt, nisi iniquitatibus nostris, nisi improbitate iudicum, *hh*)? Sic etiam *Bagaudas* castrum, Parisios inter & Meldas, ad Matronam situm, ubi nunc Fossatense S. Mauri monasterium est, olim occupasse, legitur. *Bagaudarum* igitur, siue *Bacaudarum*, in Gallia tumultuantium mentionem faciunt scriptores, non autem *Bataurorum*, tunc temporis quietorum Romanisque amicorum: quippe notum est, Batauos varias a Francis iniurias, propterea quod Romano imperio fidi essent, accepisse, minime vero intulisse Romanis *ii*). Multa quidem Pighius, pro sua, quam defendit, sententia, nimirum *Batavica rebellionis* recte legi, conquiri, suo indulgens ingenio. Plurima tamen quæ adfert, auctoritate destitutus, suspicatur. Vide quod ille fundamentum substruat sententiæ suæ. „Quum autem, inquit, Eumenius Cliuenses obsessos Romani principis auxilium irrogasse dicit, videtur hoc ante Diocletianum ac Maximianum Augustos contigisse, *kk*). Et ne videatur tantum, utque verbis suis fidem faciat, obsidionem hanc ad tempora Taciti refert: quibus Bataviam & Galliam Franci, Saxones aliæque barbaræ nationes, turbarint & occupauerint. Vopiscum testem producit, qui scribit, Taciti successorem, Aurelium Probum, sexaginta Galliarum nobilissimas vrbes a barbaris recepisse: atque inter eas item, [ira claudit claudicans,] *fortasse* Cliuiam. Nihil obiciemus. Sed, queso, si Bataui turbati, si ab aliis perpressi sunt iniurias, qui possunt vocari rebelles atque latrones? Qua ratione latrocinio *Batavica rebellionis* obsessa dici potest Cliuia? Vtrum igitur *Batavica*, an *Bagaudica rebellionis*, rectius legatur, æquus rerum arbiter quisque pronuntiet. Vis huius argumenti Pighii, rationibus adductis, mihi quidem satis fracta videtur. Ceterum facile admittimus, Bagaudas non Maximiani primum temporibus aduersus Romanos coniurasse, sed iam antea, imperante Claudio Augusto huius nominis secundo, Aeduos a Bagaudis obsessos, Romanorum auxilium implorasse: sed tunc frustra. Quum enim Claudius Aug. Gothico bello intentus, opem imploratam ferre non posset, Aedui urbem suam Bagaudis eorumque duci, cui Tetrico nomen, A. C. 269. aperire, necesse habuerunt *ll*). Maximianus vero Hercules iste, a Diocletiano in societatem imperii adscitus, circa annum 286. hosce rebelles, a praesidiis romanis, siue

B 2

procu-

hh) I. V. de gubernat.

& ad Eumenii paneg. cit. c. IV.

ll) de la Baune paneg. & l. c.*ii*) de la Baune in vita Diocletiani pag. 104.*kk*) Hercul. prodic. p. 17.

XII

procuratoribus, indignis modis habitos, adeoque lacessitos, leuibus quidem praeliis vicisse, neque tamen ad internecionem dedisse, fertur *mm*): seculis enim quinto & septimo Bagaudarum adhuc fieri mentionem legimus *nn*).

§. VIII.

Restat vltimum, quod ad potiora retulimus, Pighii: Eumenium Bataviam Cliuiamque graphice adeo depingere, vt verba ipsius non nisi in Cliuiam Bataviamque cadere possint. Verba vero Eumenii sunt: „aut hæc ipsa, quæ modo desinit esse barbaria, non magis feritate Fran-
„corum, velut hausta, desiderat: quam si eam circumfusa flumina &
„mare adluens operuisset *oo*). Vbi, inquit Pighius, Aeduis adluens
„mare? vbi circumfusa flumina, quæ montes illos operire possent?
„At Batauos suis ramis circumfundit Rhenus ipse, Belgas Germanos-
„que inferiores vicinos Mosa, Scaldis aliaque flumina: adluunt vbique
„Oceani sinus ac maria amplissima, *pp*). Lipsius autem, arietis huius
ictum excipiens: „Aeduos, ait, non describi fateor: adfirmo toram
„Galliam, in qua Aedui. Franci quæ loca magis vastarunt, immo ce-
„perunt sibi & insederunt, quam Galliam? Sed vbi mare, inquis, &
„flumina? conspicua & in aperto. Quid enim clarius quam Galliam
„mari vtrinq; adlui? quid certius quam Rheno & Rhodano circum-
„fundi, & multis aliis fluminibus perfundi? At Cliuium tuum, extra
„Bataviam, re vera fluminibus non circumfusum, *qq*). Sic ergo re-
torquet telum Lipsius: hæcque satisfaciunt, credo, expectationi cu-
iusuis.

§. X.

Quæ præterea, minoris quamquam momenti, adfert Pighius, hæc sunt. Eumenium, ait, ne semel quidem Aeduorum, in sua hac oratione, facere mentionem. Quam autem infirmum sit, ex silentio isto Eumenii, eundem Aeduum negare, quis non intelligit? In panegyrico quidem quarto *rr*), Aeduorum ciuitas expressis adpellatur: sed Eumenii illum esse negat Hercules iste; quamquam acutissimi ingenii viri eundem eius auctorem agnoscant. Præterea Rhetor noster, ciuitatem istam olim fraterno populi Romani nomine gloriatam, adfirmans *ss*),
ipsos

mm) Eutrop. l. c.

nn) in notis ad Eutropium Hauercampi p. 433. It. Kurze doch gründliche Historie des Hertzogth Lothringen p. 43.

neg. cit. c. XVIII, 3.

pp) Herc. prod. p. 18.

qq) Comment.

ad Taciti annal. l. III. p. 163.

rr) ex recensione Cellarii c. XXI, 2.

ss) paneg. Cell. III. cap. IV, 1.

ipſos Aeduos non obſcure denominat. Nec diſſiteri poteſt Hercules Prodicius, ad Aeduos hoc optime poſſe referri: quod primi fuerint, qui fratres a Romanis adpellati ſint; quippe non legamus, hoc vlllo S.C. publicoue decreto genti cuiſiam, exceptis Aeduis, conſeſſum fuiſſe. Multis autem deinde probare enititur, etiam Batauos Romanorum fratres, licet non S. C. publicoue decreto, tamen tacito conſenſu, quamuis expreſſe ſcriptis proditum non ſit, imperatorumque auctoritate ac indulgentia, adpellatos quondam fuiſſe *tt*). Etiaſi vero Pighio concedamus iſta, nihil tamen inde pro Cluua ſua eruet; præterquam quod, ſi reliqua omnia haberet euiſta, hanc ſibi orationis partem conciliare amicamque reddere *poſſit*. Quum vero plura iam adlata militent pro Aeduis, eorumque oppido Auguſtoduneniſi; militabit etiam hic pro iſdem, quod fratrum Romanorum nomine Aedui, iſſique ſoli, fatente ipſo Pighio, publica auctoritate conſeſſo, gaudeant. Illuſtrat hoc egregie auctor panegyrici, in gratiarum actione, Constantino Auguſto, Flauienſium nomine, in Treuerorum vrbe habita: quem Iacobus de la Baune, & poſt illum Chriſtoph. Cellarius, eidem Eumenio inſcripſit, Pighius vero Aeduo cuidam Flauienſi tribuit. „Quanam, inquit Rhe-
 „tor iſte, gens toto orbe terrarum, in amore Romani nominis, Aeduis
 „ſe poſtulet anteponi? qui primi omnium, inter illas immanes & bar-
 „baras Gallia gentes, plurimis ſenatus conſultis, fratres populi Romani
 „adpellati ſunt, & quum a ceteris Rhodano ad Rhenum vsque populis,
 „ne pax quidem poſſet, niſi ſuſpecta, ſperari; ſoli & conſanguinitatis
 „nomine gloriati ſunt: & nuper, vt media præteream, diuum Claudi-
 „um parentem tuum, ad recuperandas Gallias ſoli vocauerunt, & ante
 „pauciſſimos annos, quod maxime prædicandum, plurima patris tui
 „beneficia, partim rebus effecta perceperunt, partim animo ſignificata
 „latantur *uu*). Pighius denique adducit Ammianum Marcellinum, Eumenio coæuum. Verba Marcellini, lib. XV. ſunt: „Lugdunenſem
 „primam Lugdunus ornat, & Cabillones & Senones & Biturigæ & mæ-
 „nium Auguſtoduni magnitudo vetuſta. Et lib. XVI. „Cæſar comperit,
 „Auguſtoduni, ciuitatis antiquæ, muros ſpatioſi quidem ambitus, ſed
 „carie vetuſtatis inualidos, barbarorum impetu repentino inſeſſos,
 „torpente præſentium militum manu, veteranos concuſſione perui-
 „gili defendiſſe. Ex quibus Hercules iſte prodicus *xx*) colligit: Si

B 3

tanta

tt) p. 10. ſt.
 c. XXXI, 4.

uu) edit. Cell. paneg. VII. c. II, 4. confer etiam paneg. VI.
xx) p. 16.

XIV

tanta tum vetustatis caries Augustoduni fuerit, non videri Eumenii patriam fuisse, quam tanto cum gaudio, non multis ante lustris, Constantium Cæsarem, ex Augustorum voluntate, profusus imperii sumtibus, in pristinam magnificentiam, publica ædificia restaurando, euehere viderit: vt oratione sua, ea nimirum pro restaurandis scholis habitata, testetur. Nec vetustam mœnium *ædificiorumque* cariem, in Eumenii patria, notari sub Iuliano recte potuisse, vt in Augustoduno Marcellinus faciat. Primo quidem adlatum Marcellini testimonium lubentes accipimus, quippe is a nobis est: siquidem ciuitatis antiquæ muros spatiosi ambitus, mœniumque magnitudinem vetustam, describens, eam, quam Eumenius prædicat, vetustatem & amplitudinem ciuitatis istius, de qua ipsi sermo est, egregie comprobat. Deinde vero, quæ Pighius hic pugnantly inuenisse putat, inesse non videmus. Quod enim Iulianus ad recuperandas Gallias missus sit, quum multa oppida barbari expugnassent, alia obsiderent, vbique foeda vastitas esset, Romanumque imperium non dubia iam calamitate nutaret, confirmat Eutropius 77). Augustoduni ergo tunc ea facies fuit, quam intellexisse Cæsarem Iulianum indicat Marcellinus. At vero, instat Pighius, muros vetustatis carie inualidos fuisse, idem declarat. Quid inde? aut ciuitas ista, Bagaudica rebellione obsessa, muris suis non priuata, vel isti saltem funditus non ita diruti fuerunt, vt nouis cingenda fuisset; aut Constantii morte, prius quam omnia istius Cæsaris in Augustodunenses beneficia fuerunt effecta, [vt cum auctore panegyrici VII, supra allegati, loquar.] subsecuta, multisque deinde turbis subortis, eorumdem restauratio fuit impedita; non enim *manibus*, sed templis, locis publicis, priuatis etiam domibus reficiendis, maximas pecunias Cæsarem indulsisse, dicit Eumenius 22). Notatam vero vetustatis cariem Augustoduni *ædificiorum*, ex ingenio suo addit Pighius: quum Marcellinus muris eam tantum adscribat, ædificiorum autem mentionem faciat nullam.

Quæ Pighius contra tres reliquos panegyricos, quos satis probari viri, eosque secutus Cellarius, eidem tribuunt Eumenio, plane istos isti detrahens, disputat, missa iam facimus: ne in refutando limites breuioris schediasmatis transgrediamur. Quod enim ad Eumenium in Aeduos, Augustodunum, transferendum multum conferant, id vel ex iis, quæ modo attulimus, puto iam satis posse diiudicari. Sufficiat nobis hæc Pighii argumenta, quæque ad ea vel destruenda vel infirmanda habuimus, attulisse.

77) l. X, c. VII, 4.

22) paneg. III, c. IV, 2.

§. XI.

Quæ vero ad confirmanda ea, quæ de Eumenio Aeduo Augustodunensi adduximus, pertinent, quæque Lipsius adfert *aaa*), paucis adhuc tangere liceat. Eo autem ista redeunt: I) Cliuium, priscis ignotum, a nullo scriptore idoneo & veteri nominari. Cleuum enim, quod Antoninus nominat, in Britannia ipsum ponere, in hoc limite nusquam. II) Cliuium in Rheni limite situm, in confinio tot barbarorum, scholæ instituendæ tunc fuisse ineptum. III) Magnam & amplam eam urbem fuisse, de qua agit Eumenius, habuisse templa pulcherrima, Capitolium & aqueductus, more romano omnia: clara eorumdem indicia Augustoduni etiam nunc exstare, indice & teste Petro San-Juliano, qui Burgundiam gallice descripsit: quorum apud Cliuienses nulla esse vestigia, licet multas Pighius adferat suspiciones. IV) Eumenium restari ciuitatem istam olim fraterno populi Romani nomine gloriatam: quam quidem gloriam Lipsius, etiamsi Batauis, ex illis a Pighio adductis, concedere velit; vicinis tamen Belgis, & sic etiam Cliuiensibus in extrema Belgica sitis, plane detrahit. V) Eumenius Mærianas scholas quondam pulcherrimo opere & studiorum frequentia celebres & illustres dicit *bbb*): id quod de Augustoduno egregie confirmat Tacitus: „Augustodunum, inquit, caput gentis, armatis cohortibus Sacrouir occupauerat *nobilissimam Galliarum sobolem liberalibus studiis ibi operatam* *ccc*). VI) Mærianas scholas inter Apollinis templum atque Capitolium Eumenius ponit. Apollinis autem templum in Flauia Aeduorum siue Augustoduni inclutum fuisse, testatur panegyricus Constantino Augusto dictus. Facerem &c. *ddd*) VII) Denique artifices transmarinos, & ex amplissimis prouinciarum ordinibus incolas novos, inductos suæ ciuitati ab imperatore, scribit Eumenius *eee*). Egregie vero illustrant hunc locum, nisi litem hanc dirimant, panegyrici, Constantio Cæsari recepta Britannia, dicti, verba hæc: „Quin etiam illa, cuius nomine mihi peculiariter gratulandum, deuotissima vobis ciuitas Aeduorum ex hac Britannicæ facultate viatorum plurimos, quibus illæ prouinciæ redundabant, accepit artifices, & nunc exstructione veterum domorum, & refectione operum publicorum, & templorum instauratione consurgit. Nunc sibi reddi.

aaa) in comment. ad Taciti anal. I. III. p. 168
c. III, 2. *ccc*) anal. I. III.
c. XXI, 7. *eee*) c. IV, 7.

bbb) Cellar. edit. paneg. III,
ddd) Cellar. ed. panegy. VI,

XVI

, redditum vetus illud Romane fraternitatis nomen existimat, quum te
 , rursus habeat conditorem fff).

Satis de Eumenio.

§. XII.

Venio ad eam huius prolusionis partem, quæ presentis officii mei
 propria est. Schola ciuitatis huius morte M. IOANNIS MICHAELIS
 GASSERI, Rectoris optime meriti, quinto Calendas Februarii
 vita & munere defuncti, videbatur orbata: qua de causa Gymnasii
 huius Antistites, in locum vacuum alium surrogare Rectorem, primam
 curam habuerunt. Deliberato igitur consilio elegerunt, & Senatui
 Amplissimo vocandum detulerunt, Virum clarissimum atque doctissi-
 mum, M. IOANNEM PETRVM MILLERVM, Scholæ Helmsta-
 diensis antea rectorem optime meritum. Cui rite & publice inaugu-
 rando quum Senatus Amplissimus d. XXVI. August. hor. IX. marut.
 constituerit: ego, Ciuitatis Syndicus, hac occasione *de boni Scholæ re-
 ctoris officio* verba faciam: *nouus autem Rector, de iuuenum animis ad
 exemplum diuinitatis iterum in scholis effingendis* dicens, muneris sui
 sumet auspicia: cui, reliquorum Gymnasii collegarum nomine, Con-
 rector, IOANNES GODOFREDVS TAVSTIVS, *de Christianarum
 scholarum moderatoribus, vite felicitatis bodegis*, dicens, gratulaborur,
 obseruantiam & mutuam sponsumus amicitiam. Denique totius scho-
 lastici coerus discipuli omnes, vnius quidem ore, debitam reuerentiam
 & quidquid ipsorum est officii, pollicebuntur.

Quem actum vt ciuitatis proceres, omnesque qui scholæ nostræ
 fauent & cupiunt, præsentia sua honorifica illustrent, etiam atque et-
 iam rogamus. P. P. A. D. IX. Calend. Septembr.

CLIO CCLIII.

fff) Cell. ed. paneg. IV, c. XXI, 2.

VDB

Q. D. B. V.

RECTOREM GYMNASII

D. XXVI. AVGVSTI

HORA IX. MATVTINA

PVBLICIS ORATIONIBVS
RITE INAVGVRANDVM

SENATVS CIVITATIS HALLENSIS

M

MAT

SCABIN
CIVI

PRELC

EN

SE,

R.

